

N:o 28.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till ändrad lydelse af 6, 13, 15, 16, 22 och 28 §§ riksdagsordningen; gifven Stockholms slott den 29 januari 1892.

Under återopande af bifogade i statsrådet förda protokoll, vill Kongl. Maj:t härmed till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlägga följande

Förslag till ändrad lydelse af 6, 13, 15, 16, 22 och 28 §§ riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola, till ett antal af etthundra-femtio och för en tid af nio år, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgan-dena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfver-

skjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting deltaga, må, så länge då gällande bestämmelse om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarne länder till efterrättelse, stadens rätt att utse riksdagsman inträda allenast i det fall, att ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

7. Äro icke, då tillämpning skali ske af den i mom. 5 nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att nya valkretsar, som i följd af stadgandet i näst förestående mom. ännu ej utsett riksdagsmän, samt gamla valkretsar, för hvilka ökning af antalet riksdagsmän bör ega rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande af rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i afseende å ordningen för sagda rättighets utöfning dessa valkretsar emellan, gälla till efterrättelse: att nya valkretsar ega företräde framför äldre; att bland två eller flera nya valkretsar företrädet tillkommer den, som tidigast utträdt ur landsting; att valkretsar, för hvilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena i mom. 2, ega företräde framför valkretsar, för hvilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i mom. 4; att bland sådana valkretsar, hvilka på grund af stadgandena i mom. 2 ega välja ökad antal riksdagsmän, den har företrädet, för hvilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, hvars folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt samina mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne; att bland sådana valkretsar, hvilka jemlikt mom. 4 ega utse ökad antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för hvilken det i samma mom. omnämnda folkmängdsöfverskott är störst; samt att i de fall, der folkmängdsöfverskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjena till grund för bestämmande af företrädet dem emellan, detta skall afgöras genom lottning inför chefen för justitiedepartementet i närvaro af tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-tjugufem, deraf etthundrafeonio för landet och sjuttiofem för städerna,

väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, för ernående af det bestämde antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttiofemtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttiofemtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder faststald.

§ 15.

Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställas ofördröjligen inom den valkrets, som utsett den afgångne, nytt val för den återstående tiden.

§ 16.

Å landet väljes riksdagsman medelst elektor. För hvarje kommun utses inför kommunalstämmans ordförande en elektor och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Desse elektor samman-

träda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hörer, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det omedelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas. Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna a landet till domhafvanden och för städerna till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

I stad, som har att ensam sända en eller flere riksdagsmän, förrättas valen omedelbart inför magistraten; och må, der flere riksdagsmän skola utses, staden, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar. I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.

§ 22.

1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han deröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i valorten eller, der fråga om val för flera domsagor eller städer handlagts inom särskilda län, hos befallningshafvanden i det län, der slutliga hand-

läggningen skett. För det ändamål eger klaganden hos domhafvande eller magistrat, som slutligen handlagt valfrågan, äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar derefter bör till klaganden utlemnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom åtta dagar efter valförrättningens slut ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som, på sätt i 11 § stadgas, lemna vederbörande tillfälle att sig förklara samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, sitt utslag i målet utfärdar.

2. Den med Konungens befallningshafvandes utslag missnöjde eger att, sist inom åtta dagar efter deraf erhållen del, till Konungens befallningshafvande inlemna sina besvär ställda till Konungen, hvarefter med målet vidare så förhålles, som ofvan i 11 § sägs.

3. Vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannauppdrag ej blifvit godkänd, förfares i afseende derå, om afsägelsen egt rum vid valtillfälle, enligt mom. 1 i denna § och, om afsägelsen efteråt skett hos Konungens befallningshafvande, enligt mom. 2.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag genom val fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att nya val anställas.

Om emellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgång uppstår, åligger Konungens befallningshafvande, när den afgångne tillhört Andra Kammaren, att föranstalta om nytt val; och, då den afgångne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Aug. Östergren.

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 29 januari 1892,*

i närvaro af:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve LEWENHAUPT,
Statsråden: herr friherre VON OTTER,
friherre PALMSTIERNA,
friherre VON ESSEN,
friherre ÅKERHIELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM.

Departementschefen statsrådet Östergren anförde:

»Nästlidna års Riksdag anmälde i skrifvelse af den 12 mars, att Riksdagen antagit ett af konstitutionsutskottet vid 1890 års riksdag framställt förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen, enligt hvilket förslag nämnde §§ skulle erhålla följande lydelse:

»§ 6.

1. Första Kammaren skall bestå af etthundrafemtio ledamöter, hvilka för en tid af nio år utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes

en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgandena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; och skall vid tillämpning af den sålunda fastställda ordningen iakttagas, att inskränkning icke sker i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting delta, må, så länge då gällande ordning för valen lärer till efterrättelse, stadens rätt att utse riksdagsman inträda allenast i det fall, att ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

§ 13.

1. Andra Kammaren skall bestå af tvåhundra-tjugufem ledamöter, deraf etthundrafemtio för landet och sjuttiofem för städerna. Dessa ledamöter väljas en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera väljer en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, i den mån sådant erfordras, angränsande domsagor, som hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttiofemtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttiofemtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställles, vinner tillämpning vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd.»

Vid pröfning i statsrådet af nämnda förslag hade emellertid mot detsamma förekommit följande anmärkningar, nemligen, vid § 6: att stadsgandena i mom. 1, å ena sidan, samt mom. 2 och 3, å den andra, kunde komma att stå i strid mot hvarandra; att nödiga föreskrifter saknades icke allenast om företrädesrätten till val, när två eller flere valkretsar, enligt senast af Konungen fastställd ordning, fått sitt representantantal ökad och ledighet uppstode inom valkrets, hvars representantantal minskats, utan äfven angående föranstaltandet af val, i fråga hvarom stadsgandena i § 28 vid de föreslagna nya anordningarna icke gjorde till fyllest; och att förslaget icke heller för det fall att två eller flere städer under samma valordningsperiod utträdt ur landsting löste den frågan, hvilken af dessa städer skulle hafva företrädesrätt att utse riksdagsman, då endast en ledighet finnes i den valkrets, städerna förut tillhört; samt vid § 13: att ehuru det blifvit förutsatt, att vissa domsagor kunde komma att två och två förenas till en valkrets, det likväl lemnats ofgjordt, hvilken af de begge domhafvandena i valkretsen det skulle åligga att förrätta riksdagsmannaval och, för den händelse domsagorna läge i särskilda län, hvilken befallningshafvande skulle vara behörig att upptaga och pröfva besvär öfver valet; samt slutligen att det icke vore angifvet något sätt för verkställandet under 1891 och nästföljande två år af val, som enligt § 15 mom. 2 kunde ifrågakomma; och med afseende å sålunda anmärkta brister i förslaget förklarade Kongl. Maj:t uti Sitt den 15 maj å rikssalen afgifna svar å Riksdagens skrifvelse, att Kongl. Maj:t funnit Sig icke böra till förslaget lemna samtycke.

Ehuru Riksdagens ofvannämnda förslag förfallit, torde det likväl böra tagas under öfvervägande om icke, på sätt Riksdagen med sitt förslag äsyftat, riksdagsordningen bör ändras i den riktning, att antalet af representanter i Riksdagen fixeras och efter en bestämd proportion fördelas å ena sidan mellan de båda kamrarna och å andra sidan, med afseende på representationsrätten inom Andra Kammaren, mellan landsbygden och städerna.

För behovet af en sådan grundlagsändring tala, efter min mening, följande skäl, nemligen: att, sedan antalet riksdagsmän, hvilket efter gällande

riksdagsordnings antagande ökats med 60, så att det nu är 375, en ytterligare ökning ej kan blifva till gagn för riksdagsarbetet utan tvärt om, såsom inom Riksdagen framhållits, kommer att medföra förslösande af arbetskraft samt förlängande och fördyrande af riksdagarne, utan att gifva ökad säkerhet för mera mogna beslut; att då genom omförmälda ökning Andra Kammaren förstärkts med 38 men Första Kammaren endast med 22 nya ledamöter, magtställningen mellan kamrarne vid gemensamma voteringar i afsevärd grad rubbats; att den vid riksdagsordningens antagande beräknade proportionen mellan landt- och stads-representanterna till förmån för städerna jemväl undergått förändring, enär städerna, hvilka 1867 hade 55 representanter och nu hafva 81, under tiden fått en tillökning af 26, då deremot antalet af de för landsbygden valde ledamöterne, hvilket 1867 var 135 och nu är 147, ökats med endast 12 ledamöter.

För att utrona graden af folkökningen och verkan af densamma på representationsrättens utöfning i städerna har jag låtit upprätta 2 tabeller, den ena öfver städernas och landsbygdens folkmängd, sådan den enligt officiella statistiken varit vid slutet af hvar och ett af åren 1840, 1850, 1860, 1870, 1880 och 1890, samt den andra öfver städernas och landsbygdens folkmängd, sådan den beräknats blifva vid slutet af åren 1900, 1910 och 1920, hvilken inom statistiska centralbyrån verkställda beräkning är grundad på den relativa folkökning, som faktiskt egt rum under tiden mellan 1860 och 1890 års folkräkningar. Af dessa tabeller, hvilka torde få biläggas dagens protokoll, framgår, att folkmängden under de näst före 1891 förflutna tre decennierna ökats, för städerna från 434,519 till 899,403 eller med 464,884 och för landsbygden från 3,425,209 till 3,885,272 eller med 460,063 samt antages under trettioårsperioden 1890—1920 komma att ytterligare ökas för städerna med 1,026,801 och för landsbygden med 533,158 invånare, äfvensom att ökningen i förhållande till de respektive folkmängderna vid de två trettioårsperiodernas början varit och äfven för framtiden beräknas blifva mångdubbelt större i städerna än på landsbygden. Den framtida folkökningens verkan på representationsrätten och dess fördelning mellan stad och land faller bjert i ögonen, om man med ledning af folkmängdssiffrorna i *tab. 2.* beräknar, huru städerna, om 6 och 13 §§ riksdagsordningen bibehållas oförändrade, 1920 skola blifva representerade. Resultatet af en sådan beräkning är: att de sjelfständigt väljande städerna sagda år skola ega utse 153 och de till valkretsar indelade städerna minst 18 högst 36 ledamöter i Andra Kammaren, hvarigenom antalet af de nu varande 81 stadsrepresentanterna i Andra Kammaren ökas med minst 90; att antalet af städernas representanter i Första Kammaren får en tillökning af 30; och att hela ökningen af stadsrepresentanter i riksdagen följaktligen

kommer att uppgå till minst 120. Antalet af landsbygdens representanter skola väl ock ökas; men denna ökning skall sannolikt blifva ringa i förhållande till ökningen för städerna, ty först och främst uppgår den för landsbygden beräknade folkmängdstillväxten endast till ungefär hälften af städernas, och vidare bör tagas i betraktande, dels att den del af folkökningen för landsbygden, hvilken belöper på de större domsagorna med mer än 40,000 invånare, ej verkar till utsträckning af dessa domsagors valrätt, och dels att då, enligt *tab. 2*, tretton städer med 507,895 invånare under trettioårsperioden 1890—1920 komma att utträda ur landstingen, folkökningen, hvad landstingsområdena beträffar, icke synes kunna i någon större grad inverka på landstingens valrätt.

Den utredning jag nu gjort synes utvisa, att förut af mig framhållna missförhållanden, som uppkommit under tillämpningen af de nu gällande grunderna för riksdagsmannaval, i en ej aflägsen framtid skola högst betydligt ökas; och jag anser mig därför böra föreslå, att samma grunder så fort ske kan ändras.

Under det sista decenniet hafva förslag riksdag efter riksdag väckts om ändring af de ifrågavarande §§ i riksdagsordningen; men de flesta af dessa förslag hafva varit antingen stödda på obilliga grunder eller så affattade, att det med dem åsyftade ändamålet endast ofullständigt kunnat uppnås. De hafva därför icke tillvunnit sig något allmännare bifall inom Riksdagen. Det förslag åter, som af sista Riksdag antogs, men till hvilket Eders Kongl. Maj:t, såsom förut är nämnt, för brister af formel beskaffenhet vägrat samtycke, synes mig hvila på rättvisa grunder och vara egnadt att fullständigt förekomma ej allenast öfverbefolkning i Riksdagens kamrar utan äfven rubbningar i förhållandet mellan kamrarne och mellan landsbygdens och städernas representanter i Andra Kammaren. Emot förslaget har väl blifvit anmärkt, att representationsrätten för de till valkretsar indelade mindre städerna skulle mer och mer inskränkas till förmån för de större städerna, men sådant är icke att befara. *Tab. 1* och *2* visa nemligen, att, om förslagets stadganden tillämpats från 1840 till närvarande tid, endast obetydliga ändringar skulle skett i städernas representationsrätt, och att samma rätt jemväl under en lång framtid skulle blifva så stadgad och fast som man skäligen kan önska.

Då jag på sätt nedan är antydt i allt hufvudsakligt ansluter mig till det af Riksdagen antagna förslaget, torde jag till stöd för stadgandena i detsamma få åberopa 1890 års konstitutionsutskotts betänkande n:o 1, hvari utskottet anført: att riksdagsmännens antal borde bestämmas för Första Kammaren till 150 och för Andra Kammaren till 225; att af Andra Kammarens 225 ledamöter borde utses 150 för landet och 75 för städerna;

att samtliga riksdagsmännens antal således skulle blifva 375; att detta tal kunde synas väl högt, men att utskottet, som utgått från den åsigten att det vore lämpligast att göra minsta möjliga rubbningar i de olika valkretsarnas befintliga representationsrätt, ej kunnat finna något mindre tal, som medgäfvade en så nära anslutning till för handen varande förhållanden och derjemte en så lämplig afvägning af proportionen emellan ej mindre ledamöterna i Första och i Andra Kammaren än äfven inom Andra Kammaren mellan representanterna för landsbygden och för städerna; att till stöd för bestämmandet af siffrorna 225 och 150, såsom angifvande förhållandet mellan Andra Kammaren och Första Kammaren, kunde anföras, att dessa siffror innehölle i det allra närmaste samma proportion som den, hvilken låg till grund för de siffror, som justitiestatsministern vid föredragning af förslaget till nu gällande riksdagsordning i statsrådet den 5 januari 1863, i enlighet med 1861 års folkmängdsförhållanden, angaf för att visa, huru proportionen mellan kamrarne skulle komma att ställa sig, och hvilka sistnämnda siffror voro 180 för Andra Kammarens och 119 för Första Kammarens ledamöter; att Andra Kammaren i följd häraf komme att, såsom från början var afsedt, utgöra $\frac{3}{5}$ och Första Kammaren $\frac{2}{5}$ af representationen; att, hvad anginge proportionen inom Andra Kammaren emellan lands- och stadsrepresentanterna, utskottet utgått från de förhållanden, som vid betänkandets afgifvande voro rådande, och enligt hvilka de förstnämnda utgjorde omkring $\frac{2}{3}$ och de senare $\frac{1}{3}$ af ledamöterna i denna kammare; att denna proportion afveke något från det förhållande emellan dessa representanter, som vid riksdagsordningens antagande egde rum, men hvilket dock icke kunde anses hafva varit af lagstiftaren afsedt att för alltid bibehållas, enär bestämmelsen om rätt för städerna att, i jämförelse med folkmängden, utse ett större antal riksdagsmän än landet, måste, med antagande af en fortgående folkmängdstillväxt såväl i städerna som på landsbygden, leda till en större ökning af städernas representanter än landets; att det också visade sig att, under det, med afseende å 1861 års folkmängdsförhållanden, landet beräknades komma att välja 130 och städerna 50 representanter i Andra Kammaren, redan vid den första riksdagen efter antagandet af den nya riksdagsordningen valdes 135 för landet och 55 för städerna, hvilka siffror småningom förändrades så, att vid de val, som närmast föregingo år 1880, landet utsåg 146 och städerna 76, dessa senare således något mer än $\frac{1}{3}$ af kammarens hela då varande antal 222; att till den nämnda proportionen af två representanter för landet mot en för städerna ansåge utskottet landets och städernas representationsrätt böra bestämmas; att emot fastställandet af denna proportion hade anmärkts, att det väl kunde tänkas, att städernas sammanlagda folkmängd kunde

komma att öfverstiga $\frac{1}{3}$ af hela rikets, och att i detta fall ifrågavarande proportion mellan landets och städernas representationsrätt vore uppenbart oriktig; att de officiella statistiska uppgifterna angående utvecklingen af förhållandet emellan lands- och stadsbefolkningen emellertid visade, att stadsbefolkningen, som år 1850 utgjorde 10,⁹ procent, år 1860 11,²⁶ procent och 1870 12,⁹⁵ procent af hela landets befolkning, trots städernas synnerliga starka tillväxt under senare tider, 1880 ej uppgått till mer än 15,¹² procent och för år 1887 utgjorde 17,⁷⁸ procent af rikets folkmängd; att den tidpunkt, då det förutsatta fallet kunde antagas komma att inträffa, fördenskull syntes i alla händelser vara så aflägsen, att det ej vore nödigt eller lämpligt att nu för detsamma stifta lag; att hvad anginge sammansättningen af Första Kammaren, så bibehölles oförändradt hvad i § 6 riksdagsordningen föreskrefves derom, att ledamöterna af denna kammare skola utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga; att för att utröna, huru många af kammarens 150 ledamöter hvarje dylik valkorporation hade att välja, rikets folkmängd måste först delas med 150; att den qvot, som dervid erhöles, blefve bestämmande för antalet riksdagsmän för landstingsområdet eller staden, i det att valkrets egde välja minst en riksdagsman för hvarje fullt tal af sin folkmängd, som motsvarade nämnda qvot; att om valkrets hade mindre folkmängd än berörda qvot, egde den likväl, i enlighet med nu gällande bestämmelser om stad, som ej deltog i landsting men hvars folkmängd icke uppginge till 30,000, utse en riksdagsman; att det väl icke någonsin torde inträffa, att den qvot, som är bestämmande för antalet af valkretsens riksdagsmän, jemnt ginge upp i den siffra, som betecknade folkmängden i valkretsen, utan att öfverskott uppstode; att detta åter hade till följd, att man genom sammanslagning af det antal riksdagsmän, som för hvarje valkrets bestämdes efter den folkmängd, som motsvarade förberörda qvot eller en hel multipel deraf, ej kunde erhålla det erforderliga antalet riksdagsmän; att det antal, som då fattades, skulle fyllas från de valkretsar, som hade största öfverskjutande talen; att beträffande reglering af valkretsarne hade utskottet funnit lämpligast, att den företoges af Konungen och icke af kammaren sjelf, då det endast gälde tillämpning af noga bestämda grunder, och hela åtgärden således i intet afseende skilde sig från en vanlig förvaltningsåtgärd; att utskottet vidare ansett, att en viss stadga borde gifvas åt den sålunda en gång gjorda valkretsindelningen, och därför föreslagit, att förändringar i fråga om valkretsarne och det antal riksdagsmän, de hvar för sig skulle utse, finge ega rum endast i samband med periodvis återkommande allmänna regleringar; att hvad anginge den tid, för hvilken den fastställda valkretsindelningen borde gälla, syntes denna böra bestämmas

till 10 år; att vid de omregleringar, som sålunda skulle ske hvart tionde år, likväl borde iakttagas, att, för den händelse valkrets, som utsett flere representanter, sedermera förlorade rätt att välja lika stort antal, någon inskränkning icke finge ske i den af samma valkrets redan utsedde riksdagsmannens befogenhet att under nio år vara riksdagsman; att då han alltså fortfarande egde fullgöra sitt riksdagsmannauppdrag för den tid som kunde återstå, blefve deraf en följd, att den valkrets, som blifvit berättigad att utöfver sitt förra antal utse ytterligare en riksdagsman, dock icke finge utöfva denna rätt, förr än förstnämnde riksdagsmans funktionstid lupit ut eller riksdagsmannen eljest afginge, enär, om detta icke iakttoges, sammanlagda antalet riksdagsmän för kammaren komme att öfverstiga 150; att af samma skäl finge icke heller stad, som under den tid, för hvilken den af Konungen fastställda ordningen vore gällande, upphörde att deltaga i landsting, genast välja riksdagsman, utan måste afvakta uppkommande ledighet bland riksdagsmännen för det landstingsområde, staden förut tillhört; att, så snart emellertid en dylik ledighet yppade sig, staden inträdde i utöfningen af sin sjelfständiga representationsrätt, och landstingsområdet blefve från den tiden representeradt af en riksdagsman mindre än förut; att om det mot förmodan inträffade, att stad, som ej deltagit i landsting, sedermera komme att tillhöra detsamma, staden naturligtvis efter den tiden icke hade sjelfständig representationsrätt, utan egde endast att vid uppkommande ledighet utse riksdagsman tillsammans med landstinget, hvilket, intilldess ny reglering skedde, hade att utöfva den valrätt, som förut tillkommit både staden och landstinget; att vidkommande härefter sammansättningen af Andra Kammaren, så utgjorde fortfarande på landet domsagan valkrets, likasom städerna hvar för sig eller i förening med andra städer egde utse riksdagsman; att hvad landets representanter anginge, så hade hvarje domsaga att utse en riksdagsman; men att, enär domsagornas antal utgjorde endast 116, borde, för att det bestämda antalet riksdagsmän eller 150 skulle uppnås, 34 de folkrikaste domsagorna indelas i två valkretsar, för hvilka hvardera valdes en riksdagsman; att, om domsagornas antal komme att öfverstiga 150, domsagor, som gränsa till hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, skulle två och två förenas med hvarandra till valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman; att bestämmelserna om städernas representationsrätt icke kunde blifva lika enkla, som de stadsganden, hvilka ordnade representationsrätten för landsbygden; att det måste tillses, att å ena sidan alla städer komme i utöfning af sin representationsrätt och att å andra sidan de större städerna i mån af deras högre folkmängdssiffra finge välja flere representanter; att för vinnande af dessa syftemål hade man till en början att gå till väga på samma sätt, som

föreskrifves med afseende på sammansättningen af Första Kammaren, nemligen att dela folkmängden i rikets samtliga städer med 75, då en qvot erhöles, och att låta denna qvot blifva bestämmande för antalet af städernas riksdagsmän; att hvarje stad, hvars folkmängd uppginge till nämnda qvot, egde utse en riksdagsman och derefter flere, allt eftersom folkmängden utgjorde en hel multipel af den funna qvoten; att städer deremot, som hade mindre folkmängd än nu är sagdt, skulle, så vidt lämpligen ske kunde, länsvis ordnas i valkretsar, hvilka hvardera utsåge en riksdagsman; att förslagets bestämmelser ej medgäfvade ett fastställande af gränser för befolkningens storlek inom valkretsarne; att på samma gång som detta stadgande medgäfvade ett berättigande att till samma valkrets hänföra städer från olika län, medförde det en förpligtelse, att detta ej må ske i andra fall, än när det för vinnande af bästa möjliga valkretsindelning kunde anses lämpligt; samt att antalet af valkretsarne berodde på, huru stort antal återstode att välja, sedan de städer, hvilka hvar för sig hade att utse riksdagsmän, fått sitt representantantal bestämdt.

Sedan jag sålunda redogjort för motiven till det af Riksdagen antagna förslaget, har jag att yttra mig om afhjelpandet af de brister i nämnda förslag, hvilka utgjorde hinder för sanktion å detsamma.

Hvad då först angår anmärkningen vid 6 §, att stadgandena i 1 mom. å ena sidan samt 2 och 3 mom. å den andra kunde komma att stå i strid mot hvarandra, så grundar sig denna anmärkning på det antagande, att ett större antal städer, som nu deltaga i landsting, skola derur utträda och hafva en folkmängd, som föga öfverstiger 25,000, i hvilket fall det vore möjligt, om än mindre sannolikt, att antalet riksdagsmän för dessa städer sammanlagdt med det antal, som öfriga valkretsar skola utse, komme att uppgå till mera än 150. Då det antagna fallet väl knappast kommer att inträffa förr än i en aflägsen framtid, synes denna anmärkning i och för sig icke böra föranleda ändring af förslaget, helst den, om anledning framdeles förekommer, lätteligen kan, utan grundlagsändring, undanröddas derigenom, att det i förordningen om landsting § 1 stadgade folkmängdstal, som berättigar till utträde ur landsting, höjes till ett tal, som ungefärligen motsvarar $\frac{1}{150}$ af rikets folkmängd. Hvad i öfrigt blifvit mot 6 § anmärkt föranleder mig föreslå, dels att i nämnda § införas ett nytt mom. angående ordningen för valrättens utöfvande i vissa fall och dels att å 28 § riksdagsordningen gifves en förändrad lydelse, så att Konungen i alla förekommande fall förordnar om föranstaltandet af val till Första Kammaren. Anmärkningarna emot 13 § föranleda dertill, att nödiga föreskrifter i anmärkta hänseendena böra införas uti 15, 16 och 22 §§ af riksdagsordningen.

På grund af hvad jag sålunda anført, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t måtte i proposition till Riksdagen föreslå, att ått 6, 13, 15, 16, 22 och 28 §§ riksdagsordningen gifves följande ändrade lydelse:

»§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola, till ett antal af etthundra-femtio och för en tid af nio år, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väljes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stad-gandena i mom. 2 och 3 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfver-skjuter de tal, som enligt mom. 2 äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvarjtionde år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting deltaga, må, så länge då gällande bestämmelse om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarne länder till efterrättelse, stadens rätt att utse riksdagsman inträda allenast i det fall, att ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

7. Äro icke, då tillämpning skall ske af den i mom. 5 nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att nya valkretsar, som i följd af stadgandet i näst förestående mom. ännu ej utsett riksdagsmän, samt gamla valkretsar, för hvilka ökning af antalet riksdagsmän bör ega rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande af rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i afseende å ordningen för sagda rättighets utöfning dessa valkretsar emellan, gälla till efterrättelse: att nya valkretsar ega företräde framför äldre; att bland två eller flera nya valkretsar företrädet tillkommer den, som tidigast utträdt ur landsting; att valkretsar, för hvilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena

i mom. 2, ega företräde framför valkretsar, för hvilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i mom. 4; att bland sådana valkretsar, hvilka på grund af stadgandena i mom. 2 ega välja ökad antal riksdagsmän, den har företrädet, för hvilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, hvars folkmängd mest öfverskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne; att bland sådana valkretsar, hvilka jemlikt mom. 4 ega utse ökad antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för hvilken det i samma mom. omnämnda folkmängdsöfverskott är störst; samt att i de fall, der folkmängdsöfverskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjena till grund för bestämmande af företrädet dem emellan, detta skall afgöras genom lottning inför chefen för justitiedepartementet i närvaro af tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-tjugufem, deraf etthundra-femtio för landet och sjuttiofem för städerna, väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundra-femtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundra-femtio, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttio-femtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttiofemtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ord-

ning, som sålunda fastställes, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd.

§ 15.

Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställles ofördröjligen inom den valkrets, som utsett den afgångne, nytt val för den återstående tiden.

§ 16.

Å landet väljes riksdagsman medelst elektorer. För hvarje kommun utses inför kommunalstämmans ordförande en elektor och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hörer, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektorer sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det omedelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner inforrdar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhafvanden och för städerna till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

I stad, som har att ensam sända en eller flere riksdagsmän, förrättas valen omedelbart inför magistraten; och må, der flere riksdagsmän skola utses, staden, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar. I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.

§ 22.

1. Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han deröfver anföra besvär hos Konungens befallningshafvande i valorten eller, der fråga om val för flera domsagor eller städer handlagts inom särskilda län, hos befallningshafvanden i det län, der slutliga handläggningen skett. För det ändamål eger klaganden hos domhafvande eller magistrat, som slutligen handlagt valfrågan, äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar derefter bör till klaganden utlemnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom åtta dagar efter valförrättningens slut ingifva sina besvär till Konungens befallningshafvande, som, på sätt i 11 § stadgas, lemnar vederbörande tillfälle att sig förklara samt sist innan nästa dags utgång, efter det den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, sitt utslag i målet utfärdar.

2. Den med Konungens befallningshafvandes utslag missnöjde eger att, sist inom åtta dagar efter deraf erhållen del, till Konungens befallningshafvande inlemna sina besvär ställda till Konungen, hvarefter med målet vidare så förhålles, som ofvan i 11 § sägs.

3. Vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, förfares i afseende derå, om afsägelsen egt rum vid valtillfälle, enligt mom. 1 i denna § och, om afsägelsen efteråt skett hos Konungens befallningshafvande, enl. mom. 2.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag

genom val fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att nya val anställas.

Om emellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgang uppstår, åligge Konungens befallningshafvande, när den afgångne tillhört Andra Kammaren, att föranstalta om nytt val; och, då den afgångne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande.»

Statsrådet Gilljam yttrade: »För min del anser jag mig icke kunna tillstyrka, att det af chefen för justitiedepartementet nu framlagda förslaget till ändring af §§ 6 och 13 i riksdagsordningen förelägges Riksdagen till antagande. De olägenheter och faror, som af bemälda departementschef visats kunna uppstå af ett allt för stort antal representanter i Riksdagens båda kamrar och af rubbning i det rätta förhållandet mellan antalet representanter från landet och från städerna i Andra Kammaren eller mellan antalet representanter i Första och Andra Kammaren, synas mig både kunna och böra aflägsnas genom sådana förändringar i gällande riksdagsordning, som mindre avvika från de i denna uppställda grunder. Fixering af representantantalet, på sätt af honom föreslagits, är något för vår riksdagsordning främmande. Denna föreskrifver i stället, att antalet representanter ej mindre för hvarje enskildt valområde än äfven derigenom för landsbygdens valområden tillsamman och för städernas valområden tillsammans får och skall ökas eller minskas, allt eftersom valområdenas invånareantal ökas eller minskas. Enligt chefens för justitiedepartementet förslag åter skall städernas representantal i Andra Kammaren städse utgöra en tredjedel af hela antalet i kammaren, oberoende af deras invånareantals ökning eller minskning.

Dessutom är efter min åsigt förslaget vida mer omfattande, än nödigt är. Hvad som för närvarande kräfver en snar och genomgripande förändring är de största städernas och i synnerhet hufvudstadens opropor-tionerligt stora rätt till representation inom Andra Kammaren. Orimligheten af deras nuvarande rättigheter i detta afseende har under de år, detta ärende varit föremål för Riksdagens behandling, enligt min åsigt blifvit till fullo uppvisad, men det har ock, såsom mig synes, blifvit ådagalagdt, att missförhållandet kan afhjelpas på ett sätt, som nära ansluter sig till vår riksdagsordnings nu gällande grunder, nemligen genom att höja de folkmängdssiffror, som utgöra vilkor för rätten att sända ökad antal representanter. På samma väg har man ock efter min åsigt att fortgå, om det visar sig nödigt att hämma tillväxten af totalantalet representanter i Första eller Andra Kammaren.

För min del hemställer jag alltså, att ett förslag till frågans lösning måtte uppgöras, som öfverensstämmer med de af mig nu uttalade åsigter.»

Statsrådets öfrige ledamöter instämde i hvad föredraganden hemstält;

och behagade Hans Maj:t Konungen, med bifall till hvad statsrådets fleste ledamöter hemstält, förordna, att till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning skulle af-låtas nådig proposition af den lydelse bil. litt. 3 till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo

Carl Boheman.

Tab. 1.

Folkmängden för städerna och för landsbygden åren 1840—1890.

Städer.	År 1840.		År 1850.		År 1860.		År 1870.		År 1880.		År 1890.	
	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.	Folk- mängd.	Riksdags- män*.
Stockholm	84,161	20	93,070	19	112,391	19	136,016	18	168,775	18	246,154	20
Södertelge	1,156	—	1,245	—	1,719	—	2,150	—	3,510	—	4,590	—
Norrstelge	1,077	—	1,012	—	1,199	—	1,404	—	1,879	—	2,471	—
Vaxholm	921	—	911	—	1,048	—	1,088	—	1,278	—	1,591	—
Öregrund	592	—	667	—	679	—	764	—	822	—	945	—
Östhammar	561	—	618	—	569	—	637	—	661	—	725	—
Sigtuna	399	—	426	—	460	—	487	—	609	—	552	—
Upsala	5,203	1	6,952	1	8,459	1	11,433	1	15,675	1	21,511	1
Enköping	1,309	—	1,413	—	1,553	—	1,885	—	2,545	—	3,289	—
Nyköping	3,486	—	3,806	—	4,794	—	4,091	—	4,813	—	5,978	—
Eskilstuna	3,260	—	3,961	—	4,620	—	5,716	—	8,161	—	10,909	—
Strengnäs	1,127	—	1,244	—	1,583	—	1,639	—	1,594	—	1,356	—
Torshälla	596	—	630	—	820	—	783	—	906	—	1,754	—
Mariefred	560	—	610	—	663	—	699	—	809	—	977	—
Trosa	529	—	471	—	445	—	453	—	545	—	600	—
Linköping	4,767	1	5,240	1	6,138	1	7,257	1	8,752	—	12,649	1
Norrköping	12,829	3	16,916	3	19,956	3	23,850	3	26,735	2	32,826	2
Vadstena	1,952	—	2,225	—	2,411	—	2,399	—	2,398	—	2,198	—
Söderköping	1,145	—	1,254	—	1,549	—	1,585	—	1,783	—	1,840	—
Skeninge	1,080	—	1,230	—	1,511	—	1,430	—	1,530	—	1,363	—
Motala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,616	—
Jönköping	4,742	1	6,008	1	7,444	1	10,879	1	16,147	1	19,682	1
Eksjö	1,700	—	1,866	—	1,912	—	2,304	—	2,854	—	3,218	—
Grenna	735	—	902	—	1,174	—	1,272	—	1,390	—	1,169	—
Vexjö	2,342	—	2,665	—	3,229	—	3,737	—	4,935	—	6,606	—
Kalmar	5,964	1	6,634	1	8,061	1	9,275	1	10,963	1	11,772	—
Vestervik	3,550	—	4,346	—	5,257	—	5,127	—	6,189	—	6,872	—
Oskarshamn	—	—	—	—	2,237	—	3,284	—	5,382	—	5,853	—
Vimmerby	1,521	—	1,436	—	1,766	—	1,829	—	2,033	—	2,045	—

* Antal enligt grunderna i det framlagda förslaget.

Städer.	År 1840.		År 1850.		År 1860.		År 1870.		År 1880.		År 1890.	
	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.
Borgholm	481	—	545	—	658	—	817	—	906	—	840	—
Visby	4,157	1	4,502	—	5,443	—	6,167	—	6,922	—	7,102	—
Karlskrona	12,456	3	14,097	3	15,300	2	16,558	2	18,300	1	20,613	1
Karlshamn	4,408	1	5,071	1	5,633	—	5,546	—	6,402	—	7,191	—
Sölvesborg	1,284	—	1,464	—	1,603	—	1,478	—	1,599	—	1,531	—
Ronneby	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,899	—
Kristianstad	4,540	1	5,440	1	5,773	—	7,962	1	9,203	—	10,670	—
Engelholm	1,074	—	1,310	—	1,656	—	1,815	—	2,092	—	1,890	—
Simrishamn	1,046	—	1,365	—	1,415	—	1,532	—	1,841	—	1,966	—
Malmö	10,203	2	13,087	2	18,919	3	25,593	3	38,054	4	48,504	4
Lund	5,264	1	6,709	1	8,412	1	10,688	1	14,304	1	15,023	1
Landskrona	3,800	—	4,139	—	5,703	—	7,821	1	9,763	1	12,253	1
Helsingborg	3,211	—	4,140	—	5,333	—	7,941	1	11,550	1	20,410	1
Ystad	4,155	1	5,089	1	5,324	—	6,191	—	7,025	—	8,235	—
Skanör	629	—	755	—	824	—	803	—	710	—	1,078	—
Falsterbo	218	—	282	—	313	—	291	—	339	—		
Trelleborg	—	—	—	—	—	—	1,993	—	2,307	—	2,360	—
Halmstad	2,257	—	2,761	—	3,945	—	5,738	—	8,505	—	11,825	—
Varberg	1,660	—	2,123	—	2,503	—	2,344	—	2,965	—	4,391	—
Laholm	993	—	1,102	—	1,251	—	1,382	—	1,469	—	1,591	—
Falkenberg	862	—	953	—	1,131	—	1,364	—	1,600	—	1,760	—
Kungsbacka	473	—	577	—	539	—	575	—	620	—	771	—
Göteborg	21,558	5	26,084	5	37,043	6	56,288	7	76,401	8	104,657	8
Uddevalla	3,576	—	3,832	—	4,629	—	5,540	—	7,037	—	7,644	—
Strömstad	1,302	—	1,348	—	1,700	—	1,986	—	2,296	—	2,548	—
Marstrand	943	—	1,014	—	1,078	—	1,341	—	1,363	—	1,480	—
Kungälf	749	—	867	—	947	—	890	—	971	—	989	—
Venersborg	2,623	—	3,067	—	4,076	—	4,814	—	5,482	—	5,613	—
Borås	2,378	—	2,733	—	2,988	—	3,251	—	4,724	—	8,106	—
Alingsås	1,267	—	1,388	—	1,616	—	1,954	—	2,460	—	2,712	—
Åmål	1,450	—	1,329	—	1,629	—	1,687	—	2,454	—	2,756	—
Ulricehamn	1,328	—	1,455	—	1,424	—	1,038	—	1,215	—	1,162	—
Mariestad	1,609	—	2,059	—	2,277	—	2,354	—	2,658	—	3,097	—
Lidköping	2,081	—	2,417	—	2,304	—	3,994	—	4,734	—	5,180	—

Städer.	År 1840.		År 1850.		År 1860.		År 1870.		År 1880.		År 1890.	
	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.	Folk- mängd.	Riksdags- män.
Skara	1,638	—	1,866	—	2,246	—	2,560	—	3,122	—	3,813	—
Sköfde	652	—	865	—	1,423	—	2,280	—	3,308	—	4,297	—
Falköping	586	—	693	—	1,191	—	1,705	—	2,575	—	2,799	—
Hjo	615	—	816	—	1,164	—	1,261	—	1,446	—	1,445	—
Karlstad	3,108	—	3,807	—	4,514	—	5,608	—	7,772	—	8,716	—
Kristinehamn	1,721	—	2,056	—	2,636	—	3,577	—	5,039	—	5,933	—
Filipstad	1,106	—	1,283	—	1,784	—	2,211	—	2,937	—	3,209	—
Örebro	4,227	1	5,177	1	7,377	1	9,100	1	11,785	1	14,547	1
Askersund	960	—	1,047	—	1,217	—	1,433	—	1,625	—	1,508	—
Lindesberg	776	—	876	—	1,091	—	1,242	—	1,585	—	1,532	—
Nora	756	—	908	—	1,100	—	1,440	—	1,536	—	1,373	—
Vesterås	3,414	—	3,780	—	4,541	—	5,367	—	6,201	—	8,122	—
Sala	3,385	—	3,252	—	3,381	—	3,859	—	4,836	—	5,753	—
Arboga	2,013	—	2,233	—	2,882	—	3,318	—	3,833	—	4,576	—
Köping	1,483	—	1,501	—	1,763	—	2,287	—	2,952	—	3,865	—
Falun	4,161	1	4,463	—	4,970	—	6,203	—	7,305	—	8,010	—
Hedemora	1,007	—	1,044	—	1,137	—	1,137	—	1,377	—	1,586	—
Säter	552	—	534	—	505	—	515	—	541	—	552	—
Gefle	8,137	2	9,261	1	10,975	1	13,822	1	18,758	2	23,484	1
Söderhamn	1,590	—	1,757	—	2,786	—	4,656	—	7,937	—	10,093	—
Hudiksvall	1,926	—	2,016	—	2,656	—	3,241	—	4,464	—	4,804	—
Hernösand	2,163	—	2,738	—	3,239	—	3,707	—	5,370	—	5,789	—
Sundsvall	2,075	—	2,837	—	4,432	—	6,405	—	9,116	—	13,215	1
Östersund	459	—	817	—	1,496	—	1,717	—	2,854	—	5,333	—
Umeå	1,269	—	1,505	—	1,855	—	2,565	—	2,818	—	3,223	—
Skellefteå	—	—	—	—	347	—	577	—	877	—	1,166	—
Luleå	1,139	—	1,257	—	1,516	—	1,905	—	3,120	—	4,755	—
Piteå	1,172	—	1,405	—	1,554	—	1,800	—	2,337	—	2,691	—
Haparanda	—	—	554	—	737	—	942	—	1,039	—	1,252	—
Summa	303,683	46	351,526	42	434,519	40	539,649	43	690,431	42	899,403	44
1/75 af summan	4,049	—	4,687	—	5,793	—	7,195	—	9,205	—	11,992	—
Stads-valkretsar	—	29	—	33	—	35	—	32	—	33	—	31
Landsbygden	2,835,204	—	3,131,015	—	3,425,209	—	3,628,876	—	3,875,237	—	3,885,272	—

Beräknade folkmängden i hvar och en af rikets städer
åren 1900, 1910 och 1920.

Enligt den relativa folkökningen i samma städer från 1860 till 1890.

Städer.	År 1900.		År 1910.		År 1920.	
	Folkmängd.	Riksdags- män. *	Folkmängd.	Riksdags- män. *	Folkmängd.	Riksdags- män. *
Stockholm	319,670	20	415,140	20	539,110	20
Södertelge	6,368	—	8,834	—	12,255	—
Vaxholm	1,829	—	2,102	—	2,415	—
Norrstelge	3,163	—	4,038	—	5,156	—
Östhammar	786	—	851	—	924	—
Öregrund	1,055	—	1,178	—	1,315	—
Sigtuna	587	—	623	—	662	—
Upsala	29,361	1	40,076	2	54,700	2
Enköping	4,224	—	5,424	—	6,966	—
Nyköping	6,434	—	6,926	—	7,454	—
Eskilstuna	14,518	—	19,321	—	25,714	1
Torshälla	1,604	—	1,896	—	2,242	—
Strengnäs	1 815	—	1,878	—	1,943	—
Mariefred	1,112	—	1,265	—	1,440	—
Trosa	663	—	732	—	809	—
Linköping	16,134	1	20,483	1	26,066	1
Norrköping	38,750	2	45,743	2	53,997	2
Söderköping	1,949	—	2,064	—	2,186	—
Motala	3,396	—	4,409	—	5,724	—
Vadstena	2,131	—	2,067	—	2,004	—
Skeninge	1,317	—	1,273	—	1,230	—
Jönköping	27,153	1	37,633	1	52,038	2
Eksjö	3,828	—	4,553	—	5,416	—
Grenna	1,167	—	1,165	—	1,163	—
Vexjö	8,386	—	10,646	—	13,515	—
Kalmar	13,356	—	15,153	—	17,191	—
Oskarshamn	8,065	—	11,113	—	15,313	—

* Antal enligt grunderna i det framlagda förslaget.

Städer.	År 1900.		År 1910.		År 1920.	
	Folkmängd.	Riksdags- män.	Folkmängd.	Riksdags- män.	Folkmängd.	Riksdags- män.
Vestervik	7,514	—	8,216	—	8,983	—
Vimmerby	2,147	—	2,255	—	2,368	—
Borgholm	911	—	989	—	1,072	—
Visby	7,761	—	8,480	—	9,266	—
Karlskrona	22,766	1	25,144	1	27,771	1
Ronneby	2,028	—	2,166	—	2,313	—
Karlshamn	7,798	—	8,458	—	9,175	—
Sölvesborg	1,507	—	1,483	—	1,460	—
Kristianstad	13,124	—	16,144	—	19,857	—
Simrishamn	2,194	—	2,448	—	2,731	—
Engelholm	1,975	—	2,064	—	2,157	—
Malmö	66,385	4	90,857	4	124,350	4
Lund	18,227	1	22,114	1	26,829	1
Landskrona	15,811	1	20,401	1	26,325	1
Helsingborg	31,925	2	49,937	2	78,111	3
Ystad	9,524	—	11,010	—	12,737	—
Trelleborg	2,568	—	2,795	—	3,309	—
Skånör-Falsterbo	1,058	—	1,039	—	1,020	—
Halmstad	17,049	1	24,582	1	35,443	1
Laholm	1,724	—	1,868	—	2,023	—
Falkenberg	2,049	—	2,363	—	2,739	—
Varberg	5,296	—	6,387	—	7,703	—
Kungsbacka	869	—	979	—	1,103	—
Göteborg	137,480	8	180,600	9	237,240	9
Kungälf	1,003	—	1,018	—	1,033	—
Marstrand	1,645	—	1,828	—	2,032	—
Uddevalla	9,035	—	10,679	—	12,623	—
Strömstad	2,916	—	3,337	—	3,819	—
Venersborg	6,245	—	6,948	—	7,730	—
Alingsås	3,223	—	3,830	—	4,551	—
Borås	11,305	—	15,767	—	21,990	—
Ulricehamn	1,086	—	1,015	—	948	—
Åmål	3,284	—	3,913	—	4,663	—
Mariestad	3,431	—	3,802	—	4,212	—

Städer.	År 1900.		År 1910.		År 1920.	
	Folkmängd.	Riksdags- män.	Folkmängd.	Riksdags- män.	Folkmängd.	Riksdags- män.
Lidköping	6,018	—	6,991	—	8,121	—
Skara	4,549	—	5,426	—	6,473	—
Sköfde	6,211	—	8,977	—	12,976	—
Hjo	1,553	—	1,669	—	1,794	—
Falköping	3,721	—	4,947	—	6,578	—
Karlstad	10,854	—	13,515	—	16,829	—
Kristinehamn	7,775	—	10,189	—	13,353	—
Filipstad	3,903	—	4,746	—	5,772	—
Örebro	18,241	1	22,874	1	28,684	1
Askersund	1,620	—	1,740	—	1,868	—
Nora	1,478	—	1,592	—	1,714	—
Lindesberg	1,716	—	1,921	—	2,151	—
Vesterås	9,859	—	11,967	—	14,527	—
Sala	6,868	—	8,199	—	9,788	—
Köping	5,021	—	6,522	—	8,473	—
Arboga	5,339	—	6,228	—	7,266	—
Falun	9,391	—	11,011	—	12,909	—
Säter	569	—	586	—	603	—
Hedemora	1,772	—	1,980	—	2,212	—
Gefle	30,261	1	38,995	1	50,249	1
Söderhamn	15,501	1	23,807	1	36,563	1
Hudiksvall	5,853	—	7,132	—	8,689	—
Hernösand	7,025	—	8,526	—	10,346	—
Sundsvall	19,020	1	27,376	1	39,402	1
Östersund	8,147	—	12,445	—	19,011	—
Umeå	3,875	—	4,658	—	5,600	—
Skellefteå	1,746	—	2,616	—	3,918	—
Luleå	6,960	—	10,188	—	14,914	—
Piteå	3,231	—	3,880	—	4,660	—
Haparanda	1,494	—	1,782	—	2,127	—
Samtliga städer	1,151,245	47	1,483,987	49	1,926,204	52
$\frac{1}{73}$ del af summan	15,349	—	19,786	—	25,682	—
Antal stadsvalkretsar	—	28	—	26	—	23
Landsbygden	4,055,260	—	4,232,950	—	4,418,430	—